

РЕЦЕНЗИЯ

на трудовете на доц. Неда Златинова Балканска, доктор, подадени за участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ по област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика), обявен в ДВ, бр. 74 от 21.08.2020 г.

Рецензент:

Енчо Недялков Герганов,

професор по професионално направление 3.2. Психология (Обща психология),
доктор по психология (психолингвистика)

Почетен професор на Нов български университет,

Департамент по когнитивна наука и психология

София, ноември, 2020

1. Кратки биографични данни и характеристика на научните интереси и на педагогическата дейност на кандидата

Доц. д-р Неда Балканска е завършила Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 1992 със степен магистър по Специална педагогика (Слухово-речева рехабилитация и Логопедия). През 1995 г. след спечелен конкурс започва работа в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и заема последователно длъжностите асистент (19.01.1995-17.02.1997), старши асистент (18.02.1997 – 15.05.2001), главен асистент (16.05.2001 – 10.03.2010) и доцент (11.03.2010 до настоящия момент). През това време е изпълнявала активна научно-изследователска и преподавателска работа.

За участието в конкурса доц. Неда Балканска е представила **31 научни труда**: 2 монографии; 1 методика (в съавторство); 1 студия; 17 научни статии; 4 учебника, които се използват в училищната мрежа (в съавторство); 2 книги за учителя (от които едната е самостоятелна разработка, а другата е в съавторство); 4 учебни тетрадки, в комплект към учебниците (в съавторство). Всички те са разработени и публикувани след придобиване на академичната длъжност „доцент“.

Научните интереси на доц. д-р Неда Балканска са в областта на Специалната педагогика и Приобщаващото образование. По-специално тя изследва езиковите способности на глухите деца, четивната компетентност на деца с увреден слух, ефективността на алтернативни методи за ограмотяване, които са съобразени със сензитивните периоди според класификацията на Мария Монтесори. Има задълбочени интереси в областта на научните модели за ресурсно подпомагане на деца и ученици със специални образователни потребности. По-конкретно тя е разработила модели за интегриране на децата с увреден слух. Интеграцията е диференцирана, като социална, академична и формална. Доц. Неда Балканска разработва по оригинален начин взаимодействието на множествената интелигентност и стиловете на учене с диференцирания подход в обучението. Друга област на нейните научни интереси са проблемите, свързани с ранното въздействие и взаимодействие с родителите на деца със специални образователни потребности. Изследванията ѝ в тази област са насочени към разработване на модели за взаимодействие между специалисти и родители, насочени към различни ситуации във всекидневното общуване. За да подпомогне специалистите при изграждане на партньорски отношения със семействата на деца със специални образователни потребности, доц. д-р Неда Балканска предлага научно-обоснована класификация на родителите на тези деца. Научните ѝ изследвания, планирани и проведени в съответствие с изискванията на съвременната изследователска методология, са отразени в специално предложената за конкурса монография „Монтесори методът и приобщаващата образователна среда“ и в приложените научни статии. Освен посочената монография тя е приложила за участие в конкурса още 19 научни публикации, сред които още една монография, една студия, 5 статии в научни списания, 12 статии в научни сборници. Освен това е приложила 11

учебници, методически ръководства и учебни помагала за обучението на деца със специални образователни потребности. Към научно-изследователската и приложна дейност трябва да се отнесат и участията на доц. д-р Неда Балканска в научни проекти, финансирани от Министерството на образованието и науката, фонда за научни изследвания на Софийския университет и др. Тя е участвала в 8 научни проекта на МОН и в 4 творчески екипа и работни групи към Министерството на образованието и науката за разработване на учебници (ръководител на екипа) , за разработване и актуализиране на учебните програми по специалните предмети за ученици с увреден слух (зам.-ръководител на работната група), за разработване на Методическо ръководство за обучение по български жестов език в предучилищна и начална училищна възраст (ръководител на научния екип). Към дейностите, свързани с науката, трябва да отнесем и участията в Научни журита за избор на доценти и професори. Доц. Неда Балканска е участвала в 30 научни журита за получаване на образователната степен доктор и израстване в академични длъжности- главен асистент, доцент и професор.

Педагогическата дейност на доц. д-р Неда Балканска включва аудиторни и извънаудиторни занятия. Към аудиторните занятия се отнасят лекциите и упражненията. В настоящия момент доц. д-р Неда Балканска води лекциите по 5 задължителни и 1 избираема дисциплини в бакалавърската програма на специалността Специална педагогика, 1 задължителна и 1 избираема дисциплина в бакалавърската програма на специалността Логопедия, 3 задължителни дисциплини в магистърската програма на специалността Специална педагогика и 2 избираеми дисциплини в магистърската програма по Логопедия. Доц. д-р Неда Балканска изпълнява и твърде интензивна извънаудиторна учебна работа, като научно ръководство на докторанти и дипломанти. Тя е научен ръководител на 8 докторанти, от които трима вече са защитили успешно докторските си дисертации. Под нейно научно ръководство са защитени 24 дипломни работи.

Важно е да се отбележи, че доц. д-р Неда Балканска непрекъснато повишава квалификацията си на университетски преподавател. Тя е изкарала интензивен курс за изучаване на английски език, който е завършила с отличен успех, завършила е с отличен успех и курс по дизайн и провеждане на онлайн обучение, като е придобила професионална квалификация „Специалист по дизайн и провеждане на онлайн обучение“. Участвала е в практически семинар на Центъра за психологично консултиране и психотерапия на тема „Система за комуникация чрез обмен на картинни изображения“. В семинара са разглеждани темите: 1. Комуникация; 2. Екипно взаимодействие; 3. Система за алтернативна комуникация – *PECS (Picture Exchange Communication System)* – фази и приложения. За участието си в семинара е получила сертификат.

Като цяло мога да дам най-висока оценка на педагогическата и научната дейност на участничката в конкурса за професор доц. д-р Неда Балканска. Педагогическата и научната ѝ дейност удовлетворяват и най-високите изисквания за академичната длъжност професор.

2. Преглед и анализ на монографичния труд

За участието си в конкурса доц. д-р Неда Балканска е представила специална монография „Монтесори методът и приобщаващата образователна среда“, тъй като не е доктор на науките. Монографията разглежда научните постановки, терапевтичните техники и съвременните перспективи в теоретичните изследвания и образователните практики на Мария Монтесори. Авторката на монографията дава много пълна представа за концепциите на приобщаването и компонентите на метода на Монтесори. В първите две глави проследява жизнения и творчески път на Мария Монтесори (първа глава) и прави подробна характеристика на нейния метод (втора глава). Във втора глава тя прави задълбочен анализ на Монтесори метода, като изтъква основните принципи на нейната педагогика. Освен това с множество примери от педагогическата ѝ практика е показала значението на движението за ученето и познанието, за хващането на обектите от децата, за ролята на лазенето при координацията на движението. Тъй като според концепциите на Монтесори движението, действията с обектите в различните сензитивни периоди на детето са изключително важни за познавателното му развитие, доц. д-р Балканска е обърнала специално внимание на методите за стимулирането им. В първа глава тя е описала подробно шестте сензитивни периода в развитието на детето според класификацията на Монтесори, като е дала множество примери, за да илюстрира същността им. Наред с това разглежда и формулираните от Монтесори закони, които управляват поведението на децата, като законът на работата/действието, законът на независимостта, законът на вниманието, законът на волята, законът, който управлява развитието на детското въображение и детската креативност. Към законите са отнесени някои фактори на развитието, като психичния фактор, свързан с развитието на емоционалния и духовен живот на детето, фактора, свързан с етапите на детското израстване. Доц. д-р Балканска е характеризирала задълбочено петте периода на израстване, които Монтесори е извела от теоретичните си постановки и педагогическата си дейност. Във втора глава на монографията си доц. д-р Неда Балканска разглежда основните принципи на Монтесори педагогиката, като принципа за двигателната активност и познанието (мисленето); принципа за подобряване на ученето и комфорта, когато децата имат усещането за контрол над живота си, т.е. усещане за свободен избор; принципа, че децата учат по-добре, когато това, което изучават, им е интересно; принципът, че обвърването на дейностите с материални награди, като пари за четене или високи оценки, влияят негативно върху мотивацията на детето; принципа, че съвместните (груповите) дейности са много благоприятни за ученето и др. В тази глава доц. д-р Балканска подробно, с много интересни примери е показала значението на движението за ученето и познанието,

значението на хващането на обектите и стимулирането му в програмата на Монтесори, значението на лазенето и координацията на движенията. В отделен параграф на тази глава авторката на монографията е разгледала много по-задълбочено връзката между движението и познанието. Показала е ролята на движението за пространствената ориентация, за паметта, за социалните познавателни процеси, за създаване на образователна (развиваща) среда чрез жеста. В друг раздел авторката разглежда организацията на обучението в системата на Монтесори. Трета глава е посветена на приложението на Монтесори метода в ранното детство, където се прилагат посочените принципи, закони, фактори в периода на ранното детство. В четвърта глава се разглеждат зоните на обучение в педагогиката на Монтесори. Особено интересно е представена зоната на обучение по език и граматическите категории. Тук доц. д-р Балканска е описала и собствени експериментални изследвания за употребата на лични местоимения, като е използвала съвременната тестова теория за измерване на постиженията – теорията за отговор на тестов въпрос (IRT – Item Response Theory).

В заключение към този раздел ще посоча, че авторката на монографията е успяла да постигне целта си „да подложи на анализ в дълбочина както философията и научната обосновка на Монтесори метода (което обикновено остава извън полезрението на специалистите, за сметка на практически ориентираната страна), така и да представи практическите дейности в система”.

3. Характеристика и оценка на приносите в монографичния труд

Представената монография е задълбочен научно-приложен труд, в който освен всестранното описание на Монтесори метода са показани и връзките му със съвременното приобщаващо образование, с обучението на деца с увреден слух и на децата със специални образователни потребности. Като научен принос мога да посоча научно-обоснованите методи за приложение на педагогиката на Монтесори към съвременната образователна практика, комбинирането на основни положения, идеи и дейности от нея с други, сродни на тях, което „може да доведе до повишаване качеството на процеса на обучение и учене, както и да стимулира развитието на децата в първите години от живота им.” Макар че е посветена на Монтесори метода, монографията е оригинален труд с множество нови идеи и подходи, които авторката е представила като разширение на Монтесори педагогиката. В този смисъл монографията заслужава най-висока оценка.

4. Преглед и анализ на научните трудове на кандидата, които са извън монографичния труд

Извън монографичния труд доц. д-р Неда Балканска е представила общо 19 научни публикации, сред които още една монография, една студия, 5 статии в научни списания, 12 статии в научни сборници. Тези трудове могат да се отнесат към няколко проблемни области.

4.1. Изследвания, насочени към създаване на инструменти за диагностика и методика за езиково обучение при деца със специални образователни потребности (НТ3; НТ5; НТ9; НТ10; НТ13; НТ15; НТ18; НТ19).

В този блок от статии интерес представлява статията „Функционална оценка на комуникативните и езикови способности на деца и ученици със специални образователни потребности и множество нарушения” (НТ9), в която се предлага комплексна методика за оценка на комуникативните способности на изследваните лица, включваща импресивната и експресивната страна на комуникативния акт, а по отношение на езиковата сфера – състояние на импресивната и експресивната форма на речта, състояние на писмената форма на речта и състояние на звукопроизношението. Предложената методика има редица предимства, сред които са достъпността на нейното приложение, адаптирането ѝ към различни групи деца от всички възрасти, както и възможностите за по-голяма точност при количественото и най-вече качествено оценяване на дефицитите в отделните области на развитие. Това позволява да се прецизира индивидуалната програма за работа с конкретното дете. Друго интересно изследване е представено в статията „Практически аспекти за формиране на морфологична компетентност при деца с увреден слух от начална училищна възраст” (НТ13). Изследването включва три етапа – констатиращ експеримент, обучаващ експеримент и заключителен констатиращ експеримент. Като методи за измерване на езиковите компетентности са приложени тестови, конструирани в съответствие с изискванията на съвременната тестова теория IRT (Item Response Theory). Въз основа на получените резултати са направени дълбоко съдържателни изводи за обучение, чрез което се формира морфологична компетентност на деца с увреден слух. Научно-приложен принос има в статията НТ15, в която е публикувана методика за овладяване на граматическата категория число на съществителните имена от глухи деца. Авторска методика за овладяване на синтактичните структури от децата с увреден слух е публикувана в статия НТ18, която също е научно-приложен принос към системите за езиковото обучение на глухи деца.

4.2. Изследвания, насочени към ресурсното подпомагане на деца и ученици със специални образователни потребности и приобщаващото образование (НТ4; НТ5; НТ6; НТ11; НТ12)

В този раздел най-интересна е статия НТ12: „Методика за оценка на способността за четене с разбиране при ученици с увреден слух”. В нея са представени много интересни резултати от изследването на четенето с разбиране на деца с увреден слух. В това изследване е разработена методика за оценка на способността за четене с разбиране при ученици с увреден слух. Методиката включва шест модула. В първия модул се изисква от децата да подредат ключовите изречения според последователността им в текста. Вторият модул съдържа отговор на въпроси към съдържанието на текста. Третият модул изисква да се попълват изречения по текста. Избор на отговор по изречения в текста е съдържанието на четвъртия модул. В петия модул от децата се изисква да допълват изречения, а в шестия модул децата трябва да избират отговор по смисъл на текста. С

помощта на тази методика се изследва разбирането на смисъла на текста (първи, втори и трети модул), интерпретацията на смисъла (четвърти модул), семантичните полета, кореспондиращи с думите в текста (пети модул) и разбиране на глобалния смисъл на текста (шести модул). Общо 54% от изследваните ученици от 1 до 5 клас със слухови увреждания имат успеваемост при общото справяне с теста. Тази методика е много подходяща за изследване на децата с увреден слух, които са с различни методи на слухопротезирани. Методиката определено има научно-приложен принос.

5. Характеристика и оценка на приносите на научните трудове по т. 4;

Най-съществените приноси в научните трудове извън монографията е разработката на методики за оценка на езикови компетенции на деца с увреден слух. При разработката им са взети предвид съвременните изисквания за измерване на езикови компетенции като тестове, конструирани в рамките на теорията за отговор на тестов въпрос – така наречената IRT (Item Response Theory). Освен това в някои от изследванията е приложена съвременна изследователска методология, включваща планиране и провеждане на факторни експерименти. Всички тези положителни страни на повечето трудове извън монографията дават основания да се даде висока оценка на приложените научни статии.

Научните публикации на доц. д-р Неда Балканска са намерили широк отзвук в научната общност, за което говорят намерените 64 цитирания на нейни трудове.

6. Оценка на учебните помагала, представени за участие в конкурса

Доц. д-р Неда Балканска е издала в съавторство 10 учебника, методически ръководства и учебни помагала. В повечето от тях тя е водещ автор. На първо място ще посоча методическите ръководства **КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ (ПО РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА ЗА II КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ; КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ (ПО ПРОИЗНОШЕНИЕ ЗА I КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ)** (в съавторство с Галя Георгиева- Дървеничарска, Благовесна Йовкова).

Издава е и следните учебници за ученици с увреден слух: **РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА ЗА I КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ** (в съавторство с Петя Андреева); **РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА ЗА II КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ** (в съавторство с Петя Андреева и Севдалина Джонгарска); **РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА ЗА III ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ** (в съавторство с Петя Андреева и Севдалина Джонгарска); **ПРОИЗНОШЕНИЕ ЗА 1. КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ** (в съавторство с Галя Георгиева- Дървеничарска, Благовесна Йовкова, Севделина Джонгарска). Издава е и следните учебни помагала: **УЧЕБНА ТЕТРАДКА ПО ПРОИЗНОШЕНИЕ ЗА I КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ** (в съавторство с Галя Георгиева-Дървеничарска, Благовесна Йовкова, Севделина Джонгарска); **УЧЕБНА ТЕТРАДКА ПО РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА ЗА I КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ** (в съавторство с Петя Андреева); **УЧЕБНА ТЕТРАДКА ПО РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА ЗА II КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ** (в съавторство с Петя Андреева, Севделина Джонгарска) и **УЧЕБНА**

ТЕТРАДКА ПО РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА ЗА III КЛАС ЗА УЧЕНИЦИ С УВРЕДЕН СЛУХ (в съавторство с Петя Андреева, Севделина Джонгарска). По тези учебници учат децата в училищата за деца с увреден слух, методическите ръководства се използват от учителите на тези деца. Тези факти са показател за високото качество на учебниците, методическите ръководства и учебните помагала. Кандидатите за професор трябва да издават и учебници. По този критерий доц. д-р Неда Балканска заслужава висока оценка.

7. Критични бележки и коментари

Като цяло нямам критични бележки към научното творчество и учебно-методическата дейност на доц. д-р Неда Балканска. Искам да отбележа отличната подготовка на документацията за участие в конкурса. Представени са доказателства за всички данни, подадени за участие в конкурса.

8. Лични впечатления за кандидата

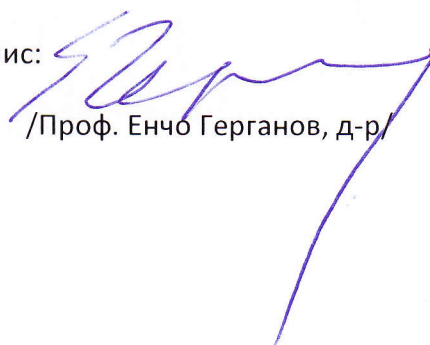
Познавам доц. д-р Неда Балканска от докторантските ѝ години, когато ѝ бях научен ръководител. Личните ми впечатления са отлични. Удивлявал съм се на постоянното ѝ желание да планира и провежда научни изследвания със съвременна методология, на креативното ѝ мислене и стремежът ѝ към иновативни технологии в обучението на ученици с увреден слух и ученици със специални обучителни потребности. Тя обича своята работа и постоянно усъвършенства стила си на преподаване с нови идеи, а в изследванията си прилага нови изследователски технологии и разработва методики за конкретните изследвания. Откакто я познавам, виждам, че в основата на дейността ѝ стои дълбока вътрешна мотивация за непрекъснато професионално развитие и успешност в работата.

9. Заключение

От прегледа на научноизследователската и учебната дейност на доц. д-р Неда Балканска и високите ми оценки за всички аспекти на тези дейности мога да обобщя в заключение, че тя удовлетворява и най-строгите критерии и изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“. Въз основа на всичко казано дотук и високите си оценки предлагам да се даде на доц. д-р Неда Златинова Балканска академичната длъжност ПРОФЕСОР по област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика). Призовавам уважаемите членове на Научното жури също да гласуват за това предложение.

София, 4 ноември 2020 г.

Подпис:

/Проф. Енчо Герганов, д-р/